

การจัดการพื้นที่ห้องสมุดอุดมศึกษาและความต้องการของผู้ใช้บริการ: มุมมองจาก The Four-Space model

สรนารายณ์ บุญขวัญ¹, ศศิพิมล ประพินพงศกร²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการพื้นที่ห้องสมุดและความต้องการของผู้ใช้บริการในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในกำกับรัฐ เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 11 แห่ง เก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) บุคลากรห้องสมุด จำนวน 11 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง และ 2) ผู้ใช้บริการ จำนวน 43 โดยใช้วิธีสุ่มตามสะดวก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์โดยมีแนวคำถามเกี่ยวกับสภาพการจัดการพื้นที่ห้องสมุด พฤติกรรมและประสบการณ์การใช้บริการห้องสมุด รวมถึงความต้องการพื้นที่ห้องสมุดในมุมมองผู้ใช้บริการ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของเครื่องมือวิจัย และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลใช้การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล ผลการศึกษาในประเด็นสภาพการจัดการพื้นที่ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พบว่า มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและมีทิศทางชัดเจนในการปรับบทบาทของห้องสมุดจากแหล่งเก็บทรัพยากรไปสู่การเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้โดยมีการจัดสรรพื้นที่หลากหลายรูปแบบเพื่อตอบสนองความต้องการที่ซับซ้อนของผู้ใช้บริการ พร้อมทั้งได้รับการสนับสนุนเชิงนโยบายจากผู้บริหารที่มุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านการเรียนรู้และการใช้บริการ ส่วนพฤติกรรมและความต้องการของผู้ใช้บริการสะท้อนให้เห็นว่าผู้ใช้เข้ามาใช้พื้นที่ทางกายภาพของห้องสมุดเป็นหลักและคาดหวังให้ห้องสมุดทำหน้าที่มากกว่าพื้นที่อ่านหนังสือ โดยต้องการพื้นที่สร้างแรงบันดาลใจสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ พื้นที่เรียนรู้ที่รองรับการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งแบบเป็นทางการ ไม่เป็นทางการ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง พื้นที่พบปะเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้และมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และพื้นที่แสดงผลงาน ตลอดจนความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในบริบทการเรียนรู้ยุคใหม่

คำสำคัญ: พื้นที่ห้องสมุด, การจัดการพื้นที่ห้องสมุด, การออกแบบห้องสมุด, ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

(Received: 22 December 2025; Revised: 12 January 2026; Accepted: 13 January 2026)

¹ นิสิตระดับปริญญาโท หลักสูตร ศศ.ม. สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Email: sornnaraiboonkwan@gmail.com

² ผศ. ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตร ศศ.ม. สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Corresponding author: E-mail: sasipimol@g.swu.ac.th

Academic Library Space Management and User Needs: A Four-Space Model Perspective

Sornnarai Boonkwan¹, Sasipimol Prapinpongsakorn²

Abstract

This qualitative study examines library Space management and user needs in 11 Academic Libraries at Autonomous Public Higher Education Institutions in Bangkok and the Metropolitan Region. Data was gathered from two main groups of key informants: 1) 11 library staff members selected through purposive sampling, and 2) 43 users chosen through convenience sampling. Interviews with preset questions about library Space management, user behavior and service experiences and user needs on library Space requirements were among the study instruments used. Data was analyzed using content analysis, research instruments were validated by experts to strengthen their reliability, and data dependability was verified through data triangulation. The study on Space management in academic libraries revealed a systematic and clearly defined approach to transforming the library's role from a resource repository to a learning Space. Diverse spatial arrangements were implemented to meet the diverse needs of users, with administrators' policies focusing on building Spaces that align with evolving learning and service usage behaviors. Users' behavior and needs showed that they mainly use the physical Space of the library and expect it to serve functions beyond reading. Users also expressed the need for Inspiration Spaces that foster creativity; Learning Spaces that support diverse modes of learning, including formal, informal, and self-directed learning; Meeting Spaces that facilitate knowledge exchange and social interaction; and Performative Spaces for presenting and showcasing work. In addition, the availability of adequate infrastructure and a learning-supportive atmosphere was identified as essential in responding to contemporary learning contexts.

Keywords: Library Space, Library Space management, Library design, Academic libraries, Four-Space model

¹ Master's student, Master of Arts Program in Information Studies, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University

² Asst. Prof., Master of Arts Program in Information Studies, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University

บทนำ

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญในการเป็นแหล่งสนับสนุนการเรียนการสอนและการวิจัย (Karschamroon, 2016) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัลได้ส่งผลกระทบและเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญต่อวงการห้องสมุด ทรัพยากรสารสนเทศได้เปลี่ยนจากรูปแบบสิ่งพิมพ์สู่หนังสืออิเล็กทรอนิกส์และฐานข้อมูลออนไลน์ ทำให้พฤติกรรมและความต้องการของผู้ใช้บริการเปลี่ยนแปลงไป (Limwichitr, 2022; Stewart, 2009) การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลโดยตรงต่อการจัดการพื้นที่ห้องสมุด ซึ่งต้องปรับตัวจากการเป็นเพียงคลังเก็บทรัพยากรสารสนเทศขนาดใหญ่ในอดีตมาสู่การเป็นพื้นที่ที่ตอบสนองต่อวิถีการเรียนรู้ที่หลากหลายและซับซ้อนของผู้ใช้บริการในยุคปัจจุบัน (Banla et al., 2012) การปรับเปลี่ยนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการพื้นที่ห้องสมุดที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงมิติทางกายภาพ แต่เป็นการสร้างสรรค์พื้นที่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในหลากหลายรูปแบบ (Watson, 2013) ห้องสมุดยุคใหม่ถูกมองว่าเป็น “สถานที่ที่สาม” (Third Place) ซึ่งเป็นพื้นที่ทางสังคม นอกเหนือจากบ้านและสถาบันการศึกษาที่ผู้ใช้บริการสามารถเข้ามาพบปะ แลกเปลี่ยนความรู้ ทำงานร่วมกัน หรือแม้กระทั่งพักผ่อน (White, 2004) แนวคิดนี้สอดคล้องกับ “The Four-Space model” ที่มองว่าห้องสมุดเป็นพื้นที่สร้างการเรียนรู้และปฏิสัมพันธ์มากกว่าการเป็นเพียงแหล่งที่เก็บหนังสือ โดยโมเดลนี้มุ่งเน้นที่เป้าหมายสำคัญของพื้นที่ห้องสมุด ประกอบด้วย 4 มิติ ที่ส่งเสริมการเชื่อมโยงและการสร้างสรรค์ซึ่งกันและกัน ได้แก่ พื้นที่สร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Space) เป็นพื้นที่เน้นสร้างประสบการณ์และกระตุ้นความสนใจผ่านกิจกรรม การเล่าเรื่อง หรือการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ พื้นที่การเรียนรู้ (Learning Space) เป็นพื้นที่ค้นคว้าหาความรู้ สำรวจสิ่งใหม่ ๆ ผ่านการเข้าถึงข้อมูลและความรู้ได้อย่างอิสระ เน้นการมีปฏิสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ พื้นที่พบปะ (Meeting Space) เป็นพื้นที่สาธารณะที่สามารถพบปะ สนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือประชุมทั้งแบบเจอหน้ากันหรือผ่านช่องทางออนไลน์ และพื้นที่แสดงผลงาน (Performative Space) เป็นพื้นที่สร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สามารถเข้าถึงเครื่องมือสนับสนุนในกิจกรรมต่าง ๆ และยังเป็นเวทีสำหรับเผยแพร่และจัดแสดงผลงาน ซึ่งทั้ง 4 พื้นที่เหล่านี้มีความสัมพันธ์และอาจทับซ้อนกันได้เพื่อตอบสนองเป้าหมายด้านประสบการณ์ การมีส่วนร่วม การเสริมสร้างศักยภาพ และนวัตกรรมของผู้ใช้บริการ (Jochumsen et al., 2012) ภายใต้นี้พื้นที่ทางกายภาพ (Physical Space) เน้นประสบการณ์เชิงพื้นที่และสังคม เช่น การสัมผัสบรรยากาศ สภาพแวดล้อม และการสร้างปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้า มีอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกและเป็นศูนย์รวมของชุมชนในเชิงพื้นที่ ในขณะที่พื้นที่เสมือน (Virtual Space) เน้นการเข้าถึงข้อมูลและเครือข่ายแบบออนไลน์เพื่อความสะดวกรวดเร็ว ช่วยขยายขอบเขตบริการของห้องสมุดผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ทำให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงทรัพยากรและสร้างปฏิสัมพันธ์ได้ทุกที่ทุกเวลา โดยไม่จำกัดด้วยเวลาและระยะทาง

จากบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปจึงส่งผลให้ความต้องการของผู้ใช้บริการมีความหลากหลายและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความต้องการพื้นที่เงียบสงบเพื่อการทำงานวิชาการ พื้นที่สำหรับทำงานกลุ่มที่สามารถใช้เสียงได้ พื้นที่พักผ่อนในบรรยากาศที่สบายไปจนถึงสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น เช่น จุดเสียบปลั๊กไฟหรือบริการปลั๊กพ่วง อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง เฟอร์นิเจอร์ที่ใช้งานได้หลากหลาย เช่น โต๊ะเก้าอี้เพื่อสุขภาพปรับได้หลายระดับ รวมถึงร้านกาแฟในห้องสมุด (Ojennus & Watts, 2017; Phokiew & Sarawanawong, 2020; Yoo-Lee et al., 2013) ดังนั้นห้องสมุดจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจและออกแบบพื้นที่ให้สอดคล้องกับความต้องการที่แตกต่างเหล่านี้ เพื่อให้สามารถดึงดูดผู้ใช้บริการและกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม แม้ห้องสมุดหลายแห่งจะมีความพยายามในการปรับปรุงพื้นที่ แต่การจัดการพื้นที่ในปัจจุบันอาจยังไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของผู้ใช้บริการอย่างครอบคลุม ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ห้องสมุดและพื้นที่การเรียนรู้ พบว่า มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ชี้ให้เห็นถึงปัญหาและความต้องการของผู้ใช้บริการในบริบทที่หลากหลาย เช่น งานวิจัยของ Edem et al. (2020) พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไนจีเรีย ส่วนใหญ่ยังคงเป็นพื้นที่แบบดั้งเดิม มีเพียงพื้นที่นั่งอ่านแบบเงียบและพื้นที่ทำงานร่วมกัน แต่ขาดพื้นที่การเรียนรู้ที่ทันสมัย อีกทั้งบุคลากรยังขาดความเข้าใจและแนวปฏิบัติในการจัดการพื้นที่ รวมถึงขาดงบประมาณในการจัดการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ateka et al. (2023) ในประเทศเคนยา ที่พบว่า พื้นที่ห้องสมุดส่วนใหญ่ถูกออกแบบเพื่อการจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศเป็นหลัก และไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้ใช้บริการได้

สำหรับบริบทของประเทศไทย พบประเด็นที่คล้ายคลึงกัน งานวิจัยในประเทศไทยหลายชิ้นชี้ให้เห็นถึงความต้องการในการปรับปรุงพื้นที่ห้องสมุดให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เช่น การศึกษาของ Phokiew and Sarawanawong (2020) ที่พบว่า ผู้ใช้บริการมีความต้องการพื้นที่ทำงานกลุ่มสูงมาก และเสนอแนะให้มีการออกแบบและจัดสรรพื้นที่ทำงานกลุ่มที่เหมาะสม พร้อมทั้งแบ่งโซนพื้นที่ใช้เสียงและพื้นที่เงียบให้ชัดเจน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Wichitmongkol and Wechosotsakda (2022) ที่พบว่า ผู้ใช้บริการต้องการให้ห้องสมุดปรับเปลี่ยนและออกแบบพื้นที่ให้สอดคล้องกับความต้องการ โดยมีการแบ่งโซนการให้บริการที่ชัดเจน เนื่องจากปัจจุบันห้องสมุดมหาวิทยาลัยยังขาดการจัดพื้นที่การเรียนรู้ที่เป็นระบบ นอกจากนี้งานวิจัยของ Roodchanabut (2012) ที่ศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในห้องสมุด ยังสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการที่แตกต่างและซับซ้อนของผู้ใช้บริการจากต่างคณะสาขาวิชา ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงความท้าทายที่สำคัญของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในการจัดการพื้นที่ให้สามารถตอบสนองต่อพฤติกรรมและความต้องการที่หลากหลายของผู้ใช้บริการในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาส่วนใหญ่ยังใช้กรอบแนวคิดการจัดการพื้นที่ห้องสมุดแบบดั้งเดิมและยังไม่สะท้อนในภาพรวมห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ในขณะที่ความต้องการของผู้ใช้บริการมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเรียนรู้ในรูปแบบใหม่อย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นความท้าทายสำคัญของ

ห้องสมุดในการพัฒนาพื้นที่ให้ตรงกับความต้องการอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการศึกษาสภาพการจัดการพื้นที่และความต้องการพื้นที่ห้องสมุดในมุมมองผู้ใช้บริการอย่างลึกซึ้ง โดยมุ่งเน้นผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง (User-Centric) ภายใต้แนวคิด The Four-Space model อันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผน พัฒนา และปรับปรุงพื้นที่ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาให้ตอบสนองต่อวิถีการเรียนรู้แห่งอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพการจัดการพื้นที่ห้องสมุดและความต้องการของผู้ใช้บริการในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในกำกับรัฐ เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

วิธิดำเนินการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. **ผู้ให้ข้อมูลหลัก** สำหรับขั้นตอนการศึกษาศภาพการจัดการพื้นที่ห้องสมุด ได้แก่ บุคลากรห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในกำกับรัฐ เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 11 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) มีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ 1) มีตำแหน่งเป็นผู้บริหารห้องสมุด และ/หรือ หัวหน้าฝ่ายหรือหัวหน้าหน่วยหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในส่วนพื้นที่ห้องสมุด 2) มีประสบการณ์การทำงานห้องสมุด 3 ปีขึ้นไป ส่วนการศึกษาความต้องการพื้นที่ห้องสมุดของผู้ใช้บริการ ได้แก่ ผู้ใช้บริการ จำนวน 43 คน จากห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาข้างต้น ใช้วิธีสุ่มตามสะดวก โดยคัดเลือกจากผู้ใช้บริการที่กำลังเข้าใช้พื้นที่ห้องสมุดในช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล และกระจายการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลจากพื้นที่การใช้งานที่หลากหลายภายในห้องสมุด เช่น พื้นที่พบปะ พื้นที่พักผ่อนและนันทนาการ พื้นที่แสดงผลงาน เป็นต้น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สอดคล้องกับประเด็นการศึกษา เนื่องจากการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการและประสบการณ์การใช้พื้นที่ห้องสมุดของผู้ใช้บริการโดยตรง การเลือกผู้ให้ข้อมูลที่กำลังใช้บริการอยู่จริงในแต่ละพื้นที่จึงช่วยให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนบริบทการใช้งานจริงและมีความเหมาะสมกับประเด็นการวิจัย สำหรับขอบเขตพื้นที่ที่ศึกษาจำนวน 11 แห่ง ได้แก่ 1) สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2) สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 3) หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 4) หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล 5) สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร 6) สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 7) สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 8) สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี 9) สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ 10) สำนักการเรียนรู้ตลอดชีวิตพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง 11) สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

2.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ โดยมีแนวคำถามเกี่ยวกับสภาพการจัดการพื้นที่ห้องสมุด ได้แก่ 1) ด้านการกำหนดนโยบาย 2) ด้านงบประมาณ 3) ด้านบุคลากรหรือผู้รับผิดชอบ 4) ด้านการดำเนินงาน 5) ด้านการจัดการพื้นที่ สภาพแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวก 6) ด้านการประชาสัมพันธ์ และ 7) ด้านการประเมินผล และแนวคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมและประสิทธิภาพการใช้บริการห้องสมุด ความต้องการพื้นที่ห้องสมุดในมุมมองผู้ใช้บริการ ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน เกี่ยวกับความเหมาะสมของแนวคำถามสัมภาษณ์ ความครอบคลุมของประเด็น ความชัดเจนของภาษาและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์วิจัยก่อนนำไปใช้จริง เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของเครื่องมือวิจัย จากนั้นผู้วิจัยแก้ไขปรับปรุงแล้วทดลองสัมภาษณ์กับบุคลากรห้องสมุดระดับหัวหน้าฝ่ายผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในส่วนพื้นที่ห้องสมุดและผู้ใช้บริการห้องสมุดที่ไม่ใช่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมทั้งสิ้น 6 คน ก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ผู้วิจัยขอหนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และได้รับหนังสือรับรองโครงการวิจัยเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2567 หมายเลข SWUEC-672383 และดำเนินการขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย จากนั้นผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยด้วยตนเองระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกรกฎาคม 2568

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพถูกวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นในแนวคำถามสัมภาษณ์ โดยดำเนินการถอดเทปและจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบข้อมูลที่เป็นระบบ และใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่กันไปอย่างต่อเนื่องเพื่อประเมินคุณภาพและความเพียงพอของข้อมูลในแต่ละประเด็นแนวคำถาม ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยสามารถปรับทิศทางการเก็บข้อมูลให้ลึกยิ่งขึ้น จนเกิดความอิ่มตัวของข้อมูล จากนั้นจึงจัดระเบียบ จัดกลุ่ม และจำแนกข้อมูลตามประเด็นสำคัญเพื่อนำไปสังเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนา

5. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มบุคลากรของห้องสมุดในฐานะกลุ่มผู้ให้บริการเพื่อสะท้อนในมิติด้านนโยบาย การบริหารจัดการในเชิงพื้นที่ และกลุ่มผู้ใช้บริการเพื่อสะท้อนในมิติด้านประสิทธิภาพการใช้งานจริง ความต้องการ และอุปสรรคที่พบจากการตรวจสอบพบว่า ข้อมูลจากทั้งสองกลุ่มมีความสอดคล้องเชิงประจักษ์ โดยเฉพาะในประเด็นความสอดคล้องเชิงนโยบาย และพฤติกรรม ความต้องการการใช้งานพื้นที่ห้องสมุดในแง่การปรับเปลี่ยนบทบาทของห้องสมุดสู่พื้นที่การเรียนรู้และสังคมโดยห้องสมุดไม่ใช่เพียงสถานที่เก็บหนังสืออีกต่อไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในการขับเคลื่อนนโยบายในเชิงพื้นที่ที่ตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้ยังช่วยให้เห็นสภาพปัญหาและอุปสรรคที่ชัดเจนขึ้นใน 3 ประเด็นหลัก คือ 1) ปัญหาความ

หนาแน่นของพื้นที่กายภาพในช่วงเวลาสอบ แสดงให้เห็นข้อจำกัดทางกายภาพที่เกิดขึ้นจริง 2) การจัดการสภาพแวดล้อม ที่ให้ความสำคัญกับการควบคุมปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ สอดรับกับความคาดหวังของผู้ใช้บริการที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ และ 3) โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกที่พบว่า ทั้งสองกลุ่มให้ความเห็นสอดคล้องกัน ซึ่งการยืนยันข้อมูลระหว่างกลุ่มผู้ให้บริการและผู้ใช้นี้ ช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงให้กับผลการวิจัยในฐานะภาพตัวแทนของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจสรุปได้ดังนี้

1. สภาพการจัดการพื้นที่ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พบว่า มีการดำเนินงานที่เป็นระบบ และมีเป้าหมายชัดเจนในการเปลี่ยนผ่านบทบาทของห้องสมุดจากแหล่งเก็บทรัพยากรไปสู่ “พื้นที่แห่งการเรียนรู้” เพื่อตอบสนองต่อพฤติกรรมและความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้ใช้บริการ สามารถสรุปได้ใน 7 ด้านหลัก ดังนี้

1.1 ด้านนโยบาย ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการจัดการพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่เพื่อตอบสนองผู้ใช้บริการ เช่น การเป็นพื้นที่การเรียนรู้และพื้นที่ทางสังคมมีการกำหนดกฎระเบียบและจัดแบ่งโซนการใช้งานอย่างชัดเจน เช่น พื้นที่เงียบสงบ และพื้นที่ที่สามารถใช้เสียงได้ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถทำกิจกรรมที่แตกต่างกันได้โดยไม่รบกวนซึ่งกันและกัน

1.2 ด้านงบประมาณ แหล่งงบประมาณหลักมาจากการจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน สำหรับโครงการขนาดใหญ่และเงินรายได้ของสถาบันสำหรับการปรับปรุงทั่วไป ห้องสมุดส่วนใหญ่ไม่มีงบประมาณสำหรับการพัฒนาพื้นที่โดยตรง แต่จะรวมอยู่ในงบประมาณประจำปี และต้องเสนอขออนุมัติเป็นรายโครงการไป

1.3 ด้านบุคลากร มีการกำหนดผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน แบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก คือ การดูแลด้านกายภาพ และการให้บริการและอำนวยความสะดวก บุคลากรมีการศึกษาสูงและประชุมเพื่อนำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง

1.4 ด้านการดำเนินงาน ห้องสมุดมีการจัดสรรพื้นที่หลากหลายรูปแบบเพื่อตอบสนองความต้องการที่ซับซ้อนของผู้ใช้ ซึ่งสรุปตามแนวคิด The Four-Space model ได้แก่ 1) พื้นที่สร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Space) ส่วนใหญ่มักใช้พื้นที่โถงหรือพื้นที่ชั้น 1 และพื้นที่นั่งชั้นบนใด มีลักษณะเป็นพื้นที่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนหรือโยกย้ายเฟอร์นิเจอร์ได้ตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรม โดยเป็นกิจกรรมที่เน้นการเสวนาในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเชิญนักเขียน หรือวิทยากรมาพูดคุย พบปะ และแลกเปลี่ยนความรู้กัน รวมทั้งให้นักศึกษามาแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน 2) พื้นที่การเรียนรู้ (Learning Space) เป็นพื้นที่สำหรับ

การเรียนรู้ในรูปแบบพื้นที่นั่งอ่านแบบเงียบสงบในลักษณะการเรียนรู้แบบกลุ่มและเดี่ยว โดยพื้นที่ดังกล่าว มักจัดอยู่ในพื้นที่จัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ หรือห้องสำหรับศึกษาเดี่ยว ซึ่งมีสภาพแวดล้อมที่ให้ความเงียบสงบสำหรับผู้ที่ต้องการสมาธิในการเรียนรู้ (Quiet zone) รวมทั้งพื้นที่คอมพิวเตอร์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านทางออนไลน์หรือเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ 3) พื้นที่พบปะ (Meeting Space) ห้องสมุดส่วนใหญ่ มักกำหนดพื้นที่ชั้น 1 เป็นพื้นที่พบปะ นัดพบกันอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นพื้นที่สามารถใช้เสียงได้ โดยเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการสนทนา อภิปรายผล รวมถึงพื้นที่สำหรับทำงานร่วมกัน มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง มีการจัดพื้นที่นั่งเป็นแบบกลุ่มและเดี่ยว และห้องประชุมกลุ่มย่อยสำหรับการประชุมหรือทำงานกลุ่มแบบพื้นที่ปิด นอกจากนี้ ห้องสมุดบางแห่งที่มีร้านค้าแฟ้มตั้งอยู่ในห้องสมุด มีการจัดพื้นที่ไว้สำหรับนัดพบ พูดคุยกัน หรือสามารถนั่งทำงานเช่นกัน และ 4) พื้นที่แสดงผลงาน (Performative Space) เป็นพื้นที่ในการจัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียนของห้องสมุด บางแห่งเป็นพื้นที่จัดแสดงผลงานของนิสิตและนักศึกษา รวมถึงเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมและการฝึกปฏิบัติต่าง ๆ เช่น พื้นที่ Multimedia Lab เน้นส่งเสริมการฝึกทักษะด้านการผลิตและเผยแพร่สื่อมัลติมีเดีย และห้องปฏิบัติการ FABLAB สนับสนุนการสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์นวัตกรรม ออกแบบชิ้นงานผ่านเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ทั้งนี้ มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ เช่น การประชุมหรือปัญหา การเก็บสถิติการใช้งาน และการเผยแพร่ข้อมูลการให้บริการ อย่างไรก็ตาม หลายแห่งยังคงประสบปัญหาพื้นที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ใช้ และข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน

1.5 ด้านการจัดการพื้นที่ สภาพแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวก มีการออกแบบพื้นที่ที่ยืดหยุ่น โดยเฉพาะเฟอร์นิเจอร์ที่สามารถเคลื่อนย้ายเพื่อปรับเปลี่ยนตามกิจกรรมได้ง่าย แม้พื้นที่จะเพียงพอในช่วงเวลาปกติ แต่จะหนาแน่นและไม่เพียงพอในช่วงสอบ ส่วนด้านสภาพแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการควบคุมปัจจัยแวดล้อม เช่น แสงสว่าง อุณหภูมิ และระดับเสียง ให้อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ ในขณะที่ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ได้จัดหาเฟอร์นิเจอร์ที่สะดวกสบาย เช่น เก้าอี้เพื่อสุขภาพ มีสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่ครอบคลุม และมีบริการปลั๊กพ่วงเสริม นอกจากนี้ยังมีการปรับปรุงพื้นที่เพื่อรองรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น พื้นที่เทคโนโลยี AR/VR และบริการปัญญาประดิษฐ์แบบรู้สร้าง (Generative AI) เป็นต้น

1.6 ด้านการประชาสัมพันธ์ มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลพื้นที่และบริการอย่างสม่ำเสมอผ่านช่องทางที่หลากหลาย โดยเน้นใช้สื่อสังคมออนไลน์และเว็บไซต์ห้องสมุดเป็นช่องทางหลัก เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้ใช้บริการได้อย่างกว้างขวาง

1.7 ด้านการประเมินผล ห้องสมุดมีกระบวนการประเมินผลอย่างเป็นระบบ โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจเป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูล ผลการประเมินจะถูกนำไปรายงานต่อผู้บริหารเพื่อใช้ในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่ให้ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การพิจารณาขยายเวลาเปิด-ปิด การแก้ไขปัญหาปลั๊กไฟไม่เพียงพอ และการวางแผนขยายพื้นที่เพิ่มเติม

2. พฤติกรรมและประสบการณ์การใช้บริการห้องสมุด พบว่า ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เข้ามาใช้พื้นที่ทางกายภาพของห้องสมุดเป็นหลัก โดยมีความถี่ในการเข้าใช้สูงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงใกล้สอบ ในขณะที่การใช้บริการในรูปแบบออนไลน์ เช่น การสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศออนไลน์ การใช้งานข้อมูลออนไลน์ยังมีสัดส่วนที่น้อยกว่า สำหรับกิจกรรมหลักที่ผู้ใช้บริการเข้ามาทำในพื้นที่ทางกายภาพ แบ่งได้เป็น 3 ประเภทหลัก ดังนี้ 1) กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ส่วนบุคคล เช่น การอ่านหนังสือและเตรียมสอบ เป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมสูงสุด 2) กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน สำหรับการทำงานกลุ่ม ทำรายงาน และดูหนังสือ 3) กิจกรรมเพื่อการพักผ่อนและนันทนาการ เช่น ใช้เป็นพื้นที่สำหรับพักผ่อน นัดพบเพื่อน เล่นบอร์ดเกมและชมภาพยนตร์ รวมถึงการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ใช้คอมพิวเตอร์ เป็นต้น โดยแสดงความคิดเห็นในทางบวกต่อบรรยากาศโดยรวมของห้องสมุด เนื่องจากมองว่าเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการทำงาน ซึ่งประเด็นที่ผู้ใช้บริการรู้สึกพึงพอใจ ได้แก่ 1) การจัดการพื้นที่ที่เป็นสัดส่วนชัดเจน ระหว่างโซนเงียบสงบและโซนทำงานกลุ่ม 2) สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น บรรยากาศที่โปร่งโล่ง ทันสมัย มีแสงสว่างเพียงพอ และการใช้สีสดใสที่ช่วยกระตุ้นการทำงาน ความหลากหลายของเฟอร์นิเจอร์และสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น อินเทอร์เน็ตไร้สายที่เสถียร และบริการให้ยืมปลั๊กพ่วง รวมถึง การเปิดให้บริการ 24 ชั่วโมงในช่วงสอบถือเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญอย่างยิ่ง แม้จะมีความพึงพอใจในภาพรวม แต่ผู้ใช้บริการยังสะท้อนถึงปัญหาและข้อจำกัดที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีผู้ใช้บริการหนาแน่น เช่น ช่วงใกล้สอบ ปัญหาหลักที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดคือ ความไม่เพียงพอของพื้นที่และทรัพยากร โดยเฉพาะจำนวนห้องกันคั่ว โต๊ะ-เก้าอี้ จุดเสียบปลั๊กไฟ และ คอมพิวเตอร์ที่มีจำกัด นอกจากนี้ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมยังคงมีอยู่ เช่น เสียงรบกวนจากพื้นที่ทำงานร่วมกัน อุณหภูมิเครื่องปรับอากาศที่หนาวเย็นเกินไป และคุณภาพของเฟอร์นิเจอร์บางชิ้นที่มีสภาพเก่าและนั่งไม่สบาย อีกทั้งเวลาเปิด-ปิดบริการนอกช่วงสอบยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ

3. ความต้องการพื้นที่ห้องสมุดในมุมมองผู้ใช้บริการ จากการศึกษาความต้องการของผู้ใช้บริการสะท้อนให้เห็นความต้องการพื้นที่ห้องสมุดที่หลากหลาย เพื่อรองรับกิจกรรมที่แตกต่างกัน สรุปได้ดังนี้

3.1 พื้นที่สร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Space) ผู้ใช้บริการมองว่าห้องสมุดควรเป็นพื้นที่ที่สามารถกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ และเปิดโอกาสให้ผู้ใช้ได้สัมผัสกับประสบการณ์ใหม่ ๆ ไม่ใช่เพียงแค่อานหนังสือ

1) พื้นที่จัดกิจกรรมที่หลากหลาย มีความต้องการให้ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางจัดกิจกรรมที่น่าสนใจ กิจกรรมที่เปิดโลกทัศน์ เพราะพื้นที่จัดกิจกรรมสามารถช่วยให้ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และรู้จักเพื่อนต่างคณะ เช่น การฉายภาพยนตร์ร่วมกัน การจัดงานของคณะต่าง ๆ การจัดเสวนาและบรรยายในหัวข้อ

ที่หลากหลาย และนิทรรศการให้ความรู้ กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ให้ความรู้ แต่ยังเป็นโอกาสให้ได้พบปะ และเรียนรู้จากเพื่อนต่างคณะ

2) การออกแบบที่สร้างสรรค์ ผู้ใช้บริการต้องการให้ห้องสมุดออกแบบพื้นที่ที่สร้างแรงบันดาลใจหรือการออกแบบพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษ เช่น ที่นั่งแบบขั้นบันไดที่สามารถปรับใช้จัดกิจกรรมได้ นอกจากนี้ยังต้องการบรรยากาศที่ โปร่งโล่ง ทันสมัย มีสีสัน และดูทันสมัยคล้ายกับศูนย์การเรียนรู้สมัยใหม่ ซึ่งช่วยกระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน

3.2 พื้นที่การเรียนรู้ (Learning Space) เป็นพื้นที่หลักที่ผู้ใช้บริการคาดหวังจากห้องสมุดอย่างชัดเจน โดยต้องการให้เป็นพื้นที่ที่สนับสนุนการเรียนรู้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รongรับการเรียนรู้ได้ทุกรูปแบบ ตั้งแต่การอ่านอย่างจริงจังไปจนถึงการเรียนรู้แบบสบาย ๆ

1) พื้นที่เงียบสงบ เป็นความต้องการพื้นฐานที่ผู้ใช้ยังให้ความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ สำหรับผู้ที่ต้องการสมาธิในการอ่านหนังสืออย่างจริงจัง ผู้ใช้ต้องการให้มีการจัดการเรื่องเสียงรบกวนที่เข้มงวด และต้องการห้องศึกษาเดี่ยว (Individual Study Room) เพื่อความเป็นส่วนตัว

2) พื้นที่เรียนรู้แบบอิสระ ผู้ใช้ต้องการพื้นที่ที่ไม่เป็นทางการ สามารถนอนอ่านหรือเอกเซนกได้อย่างอิสระ พื้นที่นี้เน้นความสบายไม่จำเป็นต้องมีโต๊ะเสมอไป และสามารถใช้ทำกิจกรรมกึ่งพักผ่อนได้ ต้องการให้เป็นพื้นที่กึ่งพักผ่อนที่ไม่เน้นความจริงจังมากนัก

3) พื้นที่คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี มีความต้องการคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัย และมีจำนวนเพิ่มขึ้น เพื่อรองรับผู้ที่ไม่มีอุปกรณ์ส่วนตัว และต้องการใช้ในการเรียนรู้หรือทำงาน นอกจากนี้ ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น จุดเสียบปลั๊กไฟและปลั๊กพ่วง เป็นสิ่งจำเป็นที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุด เพื่อรองรับการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในการเรียนรู้

3.3 พื้นที่พบปะ (Meeting Space) ผู้ใช้ต้องการพื้นที่นี้ส่งเสริมการทำงานกลุ่ม เน้นการทำงาน การแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน และสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งเป็นความต้องการที่เด่นชัด และมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้ใช้บริการยุคปัจจุบัน ห้องสมุดหลายแห่งได้นำแนวคิด Co-working Space มาใช้เป็นรูปแบบหนึ่งของพื้นที่พบปะที่มีความยืดหยุ่นสูง ทั้งนี้แม้พื้นที่พบปะจะเป็นพื้นที่หลัก แต่ลักษณะการใช้งานอาจเชื่อมโยงกับพื้นที่ประเภทอื่นตามบริบทและกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้

1) พื้นที่ทำงานร่วมกัน (Collaboration Space) เป็นความต้องการอันดับต้น ๆ ที่ผู้ใช้ต้องการให้เป็นพื้นที่สำหรับทำงานกลุ่ม ดิวหนังสือ และประชุมหรือห้องค้นคว้าที่สามารถใช้เสียงพูดคุยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องประชุมที่มีปัญหาไม่เพียงพออย่างมากในช่วงสอบ

2) พื้นที่พักผ่อนและนันทนาการ ผู้ใช้ต้องการพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นและอิสระ สามารถนั่งเล่นหรือพูดคุยกับเพื่อนได้อย่างไม่เป็นทางการ พักผ่อนคลายเครียด ฯลฯ พื้นที่นี้ควรมีบรรยากาศสบาย ๆ

มีเฟอร์นิเจอร์หลายรูปแบบ เช่น โซฟาที่สามารถเอนนอนได้ และเก้าอี้โพน นอกจากนี้ยังต้องการพื้นที่นันทนาการ เช่น เล่นบอร์ดเกม ชมภาพยนตร์ และร้องคาราโอเกะ เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์และผ่อนคลาย

3.4 พื้นที่แสดงผลงาน (Performative Space) ผู้ใช้บริการต้องการให้ห้องสมุดเป็นเวทีสำหรับการแสดงศักยภาพ การนำเสนอผลงาน ซึ่งเปลี่ยนผู้ให้บริการจากการเป็นผู้รับมาเป็นผู้สร้างสรรค์

1) พื้นที่จัดแสดงและนำเสนอผลงาน มีความต้องการพื้นที่สำหรับจัดแสดงผลงานสร้างสรรค์ของนักศึกษา พื้นที่นี้ควรเข้าถึงง่ายและเป็นพื้นที่เปิดเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้ามาเยี่ยมชมและเรียนรู้ผลงานของเพื่อนจากคณะอื่น ๆ สิ่งนี้ช่วยสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันได้ โดยเฉพาะสาขาวิชาที่ต้องจัดนิทรรศการ มีความต้องการพื้นที่นี้เพื่อนำเสนอโครงงานของนักศึกษาอย่างชัดเจน

2) พื้นที่จัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ผู้ใช้ต้องการให้มีพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมที่เน้นการลงมือทำที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น กิจกรรมเชิงปฏิบัติ กิจกรรมโต้วาทีเพื่อแลกเปลี่ยนมุมมอง หรือกิจกรรมที่นักศึกษาจากต่างคณะสามารถมาร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ร่วมกันได้ พื้นที่ลักษณะนี้จะช่วยเปลี่ยนห้องสมุดให้เป็นพื้นที่แห่งการสร้างสรรค์อย่างแท้จริง

3) พื้นที่อเนกประสงค์สำหรับจัดกิจกรรม ผู้ใช้ต้องการพื้นที่ที่สามารถจัดกิจกรรมเฉพาะของคณะหรือสาขาได้ หรือพื้นที่ส่วนกลางที่คณะต่าง ๆ สามารถมาจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้กันได้ สะท้อนถึงความต้องการพื้นที่ที่ยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนเพื่อรองรับการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทของพื้นที่ห้องสมุดในบริบทปัจจุบัน ดังนี้

1. การบูรณาการพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่เสมือน พบว่า พื้นที่ทั้ง 4 ประเภทไม่ได้ใช้งานแบบแยกจากกัน แต่มีการเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกันในลักษณะของการใช้งานแบบผสมผสาน พื้นที่ทางกายภาพมีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำงานหรือการเรียนรู้แบบใช้ความตั้งใจสูงซึ่งเป็นการใช้พื้นที่อย่างสงบไม่ถูกรบกวน และการปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้า ส่วนพื้นที่เสมือนช่วยสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศแบบออนไลน์ได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการใช้บริการห้องสมุดในลักษณะการเรียนรู้แบบผสมผสานซึ่งผู้ให้บริการมีการสลับการใช้งานระหว่างพื้นที่ทั้งสองแบบ

2. บทบาทและคุณค่าของห้องสมุดต่อการเรียนรู้ จากผลวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าห้องสมุดไม่ได้ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นแหล่งจัดเก็บสารสนเทศเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่สนับสนุนการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้บริการ ผู้ให้บริการรับรู้ถึงคุณค่าของพื้นที่ห้องสมุดในฐานะปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการสร้างบรรยากาศของชุมชนการเรียนรู้ ความรู้สึกเป็น

ส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ร่วมกันภายในมหาวิทยาลัย มีส่วนช่วยส่งเสริมแรงจูงใจในการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ภายในห้องสมุด

3. ช่องว่างระหว่างการออกแบบพื้นที่กับการใช้งานจริง พบว่า ยังคงมีความแตกต่างระหว่างแนวคิดหรือความตั้งใจในการออกแบบพื้นที่ของห้องสมุดกับพฤติกรรมการใช้งานจริงของผู้ใช้บริการ โดยผู้ให้บริการมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้พื้นที่ให้สอดคล้องกับความต้องการในแต่ละช่วงเวลา เช่น การใช้พื้นที่ที่กำหนดให้เป็นพื้นที่เงียบสำหรับการทำงานกลุ่มในช่วงสอบ สะท้อนถึงความจำเป็นในการออกแบบและพัฒนาพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นและคำนึงถึงพฤติกรรมผู้ใช้เป็นศูนย์กลางเพิ่มมากขึ้นทั้งในด้านการจัดสรรพื้นที่ การเลือกใช้เฟอร์นิเจอร์ และการกำหนดแนวทางหรือกฎระเบียบ เพื่อให้สามารถรองรับรูปแบบการใช้งานที่หลากหลายของผู้ใช้บริการได้อย่างเหมาะสม

มุมมองและข้อเสนอแนะของผู้ใช้บริการต่อการพัฒนาพื้นที่ห้องสมุด

1. ด้านการบริหารจัดการพื้นที่ ผู้ใช้บริการเสนอให้ห้องสมุดมีมาตรการที่เข้มงวดในการจัดการจองที่นั่ง เพื่อป้องกันการนำสิ่งของมาวางจองทิ้งไว้ ควรมีการปรับปรุงระบบการจองห้องคืนคว้าวออนไลน์ให้ใช้งานง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้ มีข้อเสนอแนะให้ห้องสมุดขยายเวลาเปิดให้บริการ โดยเฉพาะในช่วงสอบที่ควรเปิด 24 ชั่วโมง และเพิ่มเวลาให้บริการในวันหยุดสุดสัปดาห์ ตลอดจนห้องสมุดควรขยายพื้นที่เพิ่มเติม เนื่องจากพื้นที่ห้องสมุดโดยรวมยังไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ใช้บริการในช่วงเวลาหนาแน่น ข้อเสนอแนะที่สำคัญที่สุดคือ การเพิ่มจำนวนห้องคืนคว้าว และขยายพื้นที่ทำงานร่วมกัน ผู้ใช้บริการมองว่าการขยายพื้นที่โดยรวม หรือเปิดพื้นที่เพิ่มเติม จะช่วยลดความแออัด และกระจายจำนวนผู้ใช้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ด้านเฟอร์นิเจอร์และสิ่งอำนวยความสะดวก ผู้ใช้บริการมีความต้องการเร่งด่วนให้ เพิ่มจำนวนโต๊ะและเก้าอี้ ให้เพียงพอต่อความต้องการโดยเฉพาะในช่วงสอบ นอกจากนี้ควรมีการเปลี่ยนเฟอร์นิเจอร์เก่าที่นั่งไม่สบายและอาจส่งผลเสียต่อสุขภาพ เช่น เก้าอี้ที่ทำให้ปวดหลัง ประเด็นสำคัญที่สุดคือ การเพิ่มจำนวนจุดเสียบปลั๊กไฟ หรือบริการปลั๊กพ่วงให้เพียงพอ เพื่อรองรับการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ส่วนตัวที่เพิ่มขึ้น

3. ด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ ปัญหาเสียงรบกวนเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้ใช้บริการต้องการให้แก้ไขอย่างจริงจัง โดยเสนอให้มีการแบ่งโซนการใช้เสียงที่ชัดเจนและมีกฎระเบียบที่เคร่งครัด ควรมีการปรับปรุง อุณหภูมิเครื่องปรับอากาศและแสงสว่างให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมต่อการอ่านหนังสือและการทำงาน นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงบรรยากาศภายในพื้นที่โดยรวม เช่น การใช้โทนสีที่เหมาะสม การใช้กลิ่นอโรมา และการปรับปรุงห้องน้ำให้สะอาดและน่าใช้งาน

อภิปรายผล

1. การปรับการจัดการพื้นที่ห้องสมุดให้สอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้และพฤติกรรม ความต้องการ ผู้ใช้บริการยุคใหม่ จากผลการศึกษาที่พบว่า กลุ่มบุคลากรในฐานะผู้ให้บริการเน้นย้ำถึงการกำหนดนโยบาย และวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนผ่านห้องสมุดสู่พื้นที่การเรียนรู้และพื้นที่ทางสังคมโดยมีการจัดสรรพื้นที่ หลากหลายรูปแบบเพื่อตอบสนองความต้องการที่ซับซ้อนของผู้ใช้ สอดคล้องในทิศทางเดียวกันกับกลุ่ม ผู้ใช้บริการที่มีความต้องการใช้พื้นที่ในมิติที่มากกว่าการยืม-คืนหนังสือหรือเป็นเพียงสถานที่เก็บหนังสือ เท่านั้น อาจเป็นเพราะพฤติกรรมและความต้องการของผู้ใช้บริการที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยที่เป็นผล มาจากทั้งด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและด้านระบบการศึกษาที่เน้นการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ ๆ ที่แตกต่าง จากในอดีต การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้อย่าง ไม่เป็นทางการ (Informal Learning) ซึ่งเกิดขึ้นนอกห้องเรียน การมีปฏิสัมพันธ์ และการใช้เทคโนโลยี ได้กลายเป็นแนวโน้มสำคัญของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ทิศทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวโน้มการ เปลี่ยนแปลงบทบาทของห้องสมุดมหาวิทยาลัยจากแหล่งทรัพยากรสารสนเทศไปสู่พื้นที่สนับสนุนการ เรียนรู้ที่ส่งผลให้ห้องสมุดต้องปรับบทบาทเป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ในฐานะพื้นที่การเรียนรู้อย่าง ไม่เป็นทางการที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน ความคิดสร้างสรรค์ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง และยังคงคล้อง กับ ทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้ (Constructivist Learning) ซึ่งมองว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการ เชิงรุกที่ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และสภาพแวดล้อมรอบตัว ดังนั้นการออกแบบพื้นที่ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาจึงควรมีลักษณะที่ยืดหยุ่นและเอื้อต่อการสร้างความรู้ ด้วยตนเอง (Cui et al., 2025) ดังนั้นห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาซึ่งมีบทบาทหลักในการสนับสนุนการเรียน การสอนของอาจารย์และนักศึกษาเป็นผู้ใช้กลุ่มเป้าหมายหลักจึงให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนและ ปรับตัวให้เข้ากับกระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ ห้องสมุดไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงแหล่งทรัพยากรสารสนเทศ แต่มีบทบาทเป็นพื้นที่การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งผลให้การออกแบบ และจัดการพื้นที่ต้องคำนึงถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมและการสร้างองค์ความรู้ การ เปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้การบริหารจัดการพื้นที่ห้องสมุดจำเป็นต้องปรับจากการจัดพื้นที่แบบตายตัวไปสู่ การจัดพื้นที่แบบยืดหยุ่นเพื่อให้สามารถรองรับพฤติกรรมการใช้พื้นที่ที่หลากหลายและเปลี่ยนแปลงอย่าง ต่อเนื่อง เน้นการเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และพื้นที่ทางสังคมเพื่อตอบสนองต่อรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นการ ปฏิบัติและการทำงานร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Limwichitr (2022) พบว่า ห้องสมุดในศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนบทบาทจากที่เก็บหนังสือ มาเป็นจุดศูนย์รวมแห่งการทำงานร่วมกันและสร้างสรรค์ โดยเน้น การออกแบบพื้นที่ที่ยืดหยุ่น แบ่งโซนพื้นที่อย่างเหมาะสม และสร้างบรรยากาศที่จูงใจให้เกิดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

2. พฤติกรรมของผู้ใช้บริการรุ่นใหม่และความต้องการใช้พื้นที่ที่แตกต่างในห้องสมุด จากผลการศึกษาที่พบว่า ผู้ใช้บริการมีวัตถุประสงค์เข้ามาใช้พื้นที่ทางกายภาพของห้องสมุดเป็นหลักและคาดหวังให้ห้องสมุดทำหน้าที่มากกว่าพื้นที่อ่านหนังสือ โดยผู้บริกรมีพฤติกรรมการเลือกใช้งานพื้นที่ตามลักษณะกิจกรรมและความต้องการเฉพาะ ซึ่งพื้นที่การเรียนรู้และพื้นที่พบปะถูกใช้งานมากกว่าพื้นที่ประเภทอื่น รวมทั้งต้องการพื้นที่สร้างแรงบันดาลใจสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ พื้นที่การเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้รูปแบบใหม่ ทั้งในมิติของการเรียนรู้อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้บริการยังให้ความสำคัญกับพื้นที่ที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความรู้และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พื้นที่แสดงผลงาน ตลอดจนความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลและกายภาพ คุณภาพสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ เช่น แสงสว่าง อุณหภูมิ และความสะอาด โดยมองว่าห้องสมุดมีส่วนสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ และการสร้างความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความพึงพอใจและการรับรู้คุณค่าของพื้นที่ในฐานะแหล่งสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการและสังคมของผู้บริการ นอกจากนี้ผู้บริการยังมีการใช้พื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่เสมือนควบคู่กันแสดงให้เห็นแนวโน้มของการใช้บริการในลักษณะผสมผสาน สะท้อนให้เห็นบทบาทของห้องสมุดในฐานะพื้นที่สนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุกและความจำเป็นในการออกแบบพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นและคำนึงถึงพฤติกรรมผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการออกแบบพื้นที่เรียนรู้ยุคใหม่ ที่เน้นสภาพแวดล้อมเชิงสร้างสรรค์ การเป็นพื้นที่การเรียนรู้นอกห้องเรียน (Informal Learning Space) โดยไม่จำกัดเฉพาะการศึกษาในห้องเรียนหรือการอ่านแบบเดิม และการออกแบบโดยมีผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง ซึ่งการจัดพื้นที่ให้ยืดหยุ่นและส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนสามารถเพิ่มความร่วมมือและประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้ใช้และช่วยพัฒนาการคิดวิเคราะห์และความคิดสร้างสรรค์ได้ (Cui et al., 2025) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kim and Yang (2022) ที่พบว่า พื้นที่ห้องสมุดจึงถูกเลือกใช้ตามลักษณะกิจกรรมที่แตกต่างกัน ทั้งการอ่านอย่างจริงจัง การทำงานกลุ่ม และการพักผ่อน ซึ่งสะท้อนความต้องการพื้นที่ที่หลากหลายและเหมาะสมกับกิจกรรม (Activity-Space Fit) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sangkaew and Leeniva (2025) ที่ชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงสู่ยุคดิจิทัลทำให้บทบาทของห้องสมุดเปลี่ยนจากพื้นที่เก็บทรัพยากรสารสนเทศไปสู่พื้นที่สนับสนุนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และการทำงานร่วมกัน โดยผู้มีความต้องการพื้นที่ที่รองรับกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การเรียนออนไลน์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การนำเสนอผลงาน และการทำงานกลุ่ม ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 งานวิจัยยังเสนอว่าการจัดการพื้นที่ห้องสมุดควรเน้นการแบ่งโซนตามลักษณะกิจกรรม ความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มการใช้ประโยชน์ของพื้นที่และตอบสนองพฤติกรรมเรียนรู้ของผู้บริการยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้งานวิจัยของ Riratanaphong (2024) ชี้ให้เห็นว่าความต้องการใช้พื้นที่ห้องสมุด

ของผู้ใช้สะท้อนพฤติกรรมการเรียนรู้และการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป โดยผู้มีความต้องการพื้นที่ที่ผสมผสานทั้งมิติทางกายภาพ ทางสังคม และทางดิจิทัล ซึ่งเน้นความยืดหยุ่น การมีปฏิสัมพันธ์ และการเข้าถึงเทคโนโลยีสนับสนุนที่ทันสมัย ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการออกแบบพื้นที่ห้องสมุดในยุคปัจจุบัน ส่วนปัจจัยด้านการจัดการสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า กลุ่มผู้ให้บริการเห็นความสำคัญกับการควบคุมแสงธรรมชาติ อุณหภูมิ การจัดการเสียง เฟอร์นิเจอร์ที่นั่งสบาย และความเพียงพอของปลั๊กไฟ สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ใช้ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้เช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่าความต้องการใช้พื้นที่ห้องสมุดของผู้ใช้บริการมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับการออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในห้องสมุด โดย Belotindos and Cansancio (2024) ระบุว่า การออกแบบพื้นที่ที่เอื้อต่อความสะดวกสบาย มีแสงธรรมชาติ บรรยากาศที่อบอุ่น และความยืดหยุ่นในการจัดวาง ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและการใช้พื้นที่เพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ขณะที่ Roodchanabut (2012) พบว่า ผู้มีความต้องการสภาพแวดล้อมภายในที่มีความทันสมัยและการเลือกใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสม นอกจากนี้ความต้องการปรับปรุงพื้นที่เพื่อรองรับเทคโนโลยี กลุ่มผู้ให้บริการยังสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการที่ต้องการคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัยและมีจำนวนเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน พฤติกรรมการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไปในยุคดิจิทัลยังส่งผลให้ผู้บริการนำอุปกรณ์ส่วนตัวมาใช้งานเองภายในห้องสมุดเพิ่มขึ้น ปัจจัยนี้ทำให้ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล โดยเฉพาะจุดปลั๊กไฟและความเสถียรของสัญญาณอินเทอร์เน็ต กลายเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการจัดสรรพื้นที่ทางกายภาพในปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jinawong (2020), Phokiew and Sarawanawong (2020) และ Senakhun et al. (2018) ที่ชี้ว่าผู้ใช้ให้ความสำคัญกับสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานและระบบเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และการทำงานในพื้นที่ห้องสมุดในรูปแบบที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการศึกษาที่สะท้อนถึงความหลากหลายของการจัดการพื้นที่และความต้องการของผู้ใช้บริการ ห้องสมุดควรกำหนดนโยบายและแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้ยุคใหม่และพฤติกรรมของผู้ใช้บริการ โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. กำหนดนโยบายการพัฒนาพื้นที่ห้องสมุดโดยยึดผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายที่มุ่งเน้นการออกแบบและจัดการพื้นที่ตามความต้องการและประสบการณ์ของผู้ใช้บริการ (User-Centered Space Management) เพื่อปรับบทบาทห้องสมุดจากแหล่งทรัพยากรสารสนเทศไปสู่พื้นที่การเรียนรู้และสร้างสรรค์อย่างรอบด้าน

2. สนับสนุนการจัดสรรพื้นที่การเรียนรู้ที่หลากหลายและยืดหยุ่น ห้องสมุดควรมีนโยบายส่งเสริมการจัดพื้นที่ที่รองรับการเรียนรู้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และการเรียนรู้เชิงผ่อนคลาย โดยออกแบบพื้นที่ให้สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานได้ตามกิจกรรมและบริบทของผู้ใช้

3. ส่งเสริมบทบาทของห้องสมุดในฐานะพื้นที่สร้างแรงบันดาลใจและความคิดสร้างสรรค์ โดยการกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่ที่เอื้อต่อการสร้างแรงบันดาลใจ เช่น การออกแบบบรรยากาศที่ทันสมัย ผ่อนคลาย และเอื้อต่อการทดลองเรียนรู้ เพื่อเพิ่มคุณค่าเชิงประสบการณ์และดึงดูดผู้ใช้บริการให้เข้ามาใช้พื้นที่อย่างต่อเนื่อง

4. ยกระดับพื้นที่ทำงานร่วมกันเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ทางสังคม ห้องสมุดควรให้ความสำคัญกับการออกแบบพื้นที่ที่เอื้อต่อการทำงานกลุ่มและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการระหว่างนักศึกษา คณาจารย์ และนักวิจัยอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการจัดสรรพื้นที่ประชุมย่อยและการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) ที่มีความยืดหยุ่นสูง เพื่อส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการสร้างชุมชนการเรียนรู้ภายในห้องสมุด

5. สนับสนุนพื้นที่แสดงผลงานและการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการ ห้องสมุดควรกำหนดแนวทางในการจัดสรรพื้นที่สำหรับการนำเสนอและจัดแสดงผลงานทางวิชาการ ผลงานสร้างสรรค์ หรือผลงานวิจัยของนักศึกษาและอาจารย์ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีบทบาทจากการเป็นผู้รับสารสนเทศไปสู่การเป็นผู้สร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ อันจะช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจ การมีส่วนร่วม และความผูกพันของผู้ใช้ต่อห้องสมุดในฐานะพื้นที่ทางวิชาการและการเรียนรู้ร่วมสมัย

6. ใช้ผลการวิจัยสนับสนุนการกำหนดนโยบายและการวางแผนพัฒนาพื้นที่ ผู้บริหารสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการกำหนดนโยบาย วางแผนเชิงกลยุทธ์ การจัดสรรงบประมาณ และพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องความต้องการของผู้ใช้บริการและสอดคล้องกับทิศทางการเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ในสถาบันอุดมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และความต้องการของผู้ใช้บริการในระยะยาว

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัย จากหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปีการศึกษา 2567

References

- Ateka, A., Bosire, E., & Maseh, E. (2023). Physical learning spaces in Kenyan academic libraries. *Information Development*, 41(4), 1234-1248. <https://doi.org/10.1177/02666669231189683>
- Banla, C., Cheunwattana, A., & Panmekha, P. (2012). Design of the academic library buildings in Thailand, 1999-2011. *Journal of Library and Information Science Srinakharinwirot University*, 5(2), 76-88. <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/jlis/article/view/3025/3045> [In Thai]
- Belotindos, J. A. R., & Cansancio, L. A. (2024). Library space design and user engagement of college students. *Psychology and Education: A Multidisciplinary Journal*, 22(2), 298-313.
- Cui, X., Liao, J., & Ahn, A. C. (2025). Scientometric review of informal learning spaces in University libraries: A bibliometric approach to design and trends. *Sustainability*, 17(6), 2480. <https://doi.org/10.3390/su17062480>
- Edem, A. A., Haco-Obasi, F. C., Ogueri, E., & Eke, F. M. (2020). Management of learning space in academic libraries in Imo State, Nigeria: Prospects, challenges and solutions. *International Journal of Library and Information Science Studies*, 6(3), 60-73. <https://www.eajournals.org/wp-content/uploads/Management-of-Learning-Space-in-Academic-Libraries-in-Imo-State-Nigeria.pdf>
- Jinawong, C. (2020). *A study of learning space development at Srinakharinwirot University's libraries* [Technical report]. Srinakharinwirot University Institutional Repository. <https://hdl.handle.net/20.500.14740/7391> [In Thai]
- Jochumsen, H., Hvenegaard Rasmussen, C., & Skot-Hansen, D. (2012). The four spaces—a new model for the public library. *New library world*, 113(11-12), 586-597.
- Karschamroon, S. (2016). *Management of information agencies* (4 ed.). Ramkhamhaeng University Press. [In Thai]
- Kim, Y., & Yang, E. (2022). Academic library spaces and student activities during the COVID-19 pandemic. *The Journal of Academic Librarianship*, 48(4), 102529. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2022.102529>
- Limwichitr, S. (2022). Management of change in the digital age: A case study of academic libraries in Thailand. *Information*, 29(1), 19-46. [In Thai]
- Ojennus, P., & Watts, K. A. (2017). User preferences and library space at Whitworth University library. *Journal of Librarianship and Information Science*, 49(3), 320-334.

- Phokiew, N., & Sarawanawong, J. (2020). The users' need for learning space services at Kasetsart University library. *Journal of Library and Information Science Srinakharinwirot University*, 13(1). <https://doi.org/https://doi.org/10.14456/jlis.2020.4> [In Thai]
- Riratanaphong, C. (2024). Assessing users' demand for library space: Insights from an architecture school. *Journal of Architectural/Planning Research and Studies (JARS)*, 21(2), 361-386. <https://doi.org/10.56261/jars.v21.267601>
- Roodchanabut, N. (2012). The arrangement of physical environment in central library of King Mongkut's institute of technology Ladkrabang as learning center of the institute. *Asian Creative Architecture, Art and Design*, 14(1), 95-108. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/archkmitl/article/view/4153> [In Thai]
- Sangkaew, N., & Leeniva, P. (2025). Learning space for libraries in the 21st century: Perspectives from the center for library resources and educational media, Walailak University. *Journal of Architecture, Design and Construction*, 7(1), 77-87. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/Jadc/article/view/270499>
- Senakhun, A., Rattanapakorn, P., Laopho, R., Srithanyarat, N., & Posiri, T. (2018). Digital learning park development as a center of learning, academic resource center, Mahasarakham University. *PULINET Journal*, 5(1), 44-49. <https://pulinet.oas.psu.ac.th/index.php/journal/article/view/275> [In Thai]
- Stewart, C. (2009). *The academic library building in the digital age: A study of new library construction and planning, design, and use of new library space*. University of Pennsylvania.
- Watson, L. (2013). *Better library and learning space: Projects, trends, ideas*. Facet Publishing.
- White, C. (2004). Starbucks: the third place. In *Strategic Management* (pp. 766-772). Springer.
- Wichitmongkol, J., & Wechosotsakda, C. (2022). Information commons for Roi Et Rajabhat University library. *Journal of Roi Et Rajabhat University*, 16(1), 238-254. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/reru/article/view/251850> [In Thai]
- Yoo-Lee, E., Heon Lee, T., & Velez, L. (2013). Planning library spaces and services for Millennials: An evidence-based approach. *Library Management*, 34(6/7), 498-511.